

Реш № 6 від 05.02.2024

ПОЛТАВСЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ
ОСВІТИ ІМ.М.В.ОСТРОГРАДСЬКОГО
36014, м. Полтава,
вул. Соборності, буд. 64-Ж
тел. (0532) 563-852

Голові спеціалізованої вченої ради з
присудження ступеня доктора
філософії у Державному закладі
вищої освіти «Університет
менеджменту освіти» НАПН
України, доктору педагогічних наук,
професору РЯБОВІЙ Зої Вікторівні

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук,
доцента, професора кафедри педагогічної майстерності та інклюзивної
освіти Полтавської академії неперервної освіти ім. М. В. Остроградського,
головного редактора електронного наукового фахового журналу
«Імідж сучасного педагога» Білик Надії Іванівни
на дисертацію *Скрипки Катерини Сергіївни*
на тему «Управління готовністю керівників закладів загальної
середньої освіти до організації інклюзивного навчання
в системі методичної роботи»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії галузі знань 01
«Освіта/Педагогіка» за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки»
спеціалізація – теорія і методика управління освітою

Актуальність теми дисертаційного дослідження.

Дисертаційна робота була присвячена розв'язанню проблеми
управління готовністю керівників закладів загальної середньої освіти до
організації інклюзивного навчання (ІН) в системі методичної роботи.

Актуальність теми зумовлена проблемою, що пов'язана зі
збільшенням останнім часом кількості дітей із різними нозологіями та
зміною цінностей у ставленні до освіти.

Численні теоретико-практичні дослідження подають інклюзивну
освіту як стратегію забезпечення прав осіб з інвалідністю; пріоритетний
напрямок національної соціальної політики; інструмент інтеграції осіб з
особливими потребами в соціум («суспільство для всіх»); концепцію
інклюзивного підходу до функціонування закладів освіти; інноваційні
освітні тенденції, що відповідають освітнім потребам кожної людини

(«освіта для всіх»); систему надання освітніх послуг (наприклад, задоволення пізнавальних потреб, розширення сфери пізнавальних інтересів). Отже, погоджуємося з авторкою, що інтеграцію осіб з ООП у соціум досліджували в різних аспектах: медико-соціальному та соціально-психологічному тощо, однак із дисертаційного дослідження бачимо, що вивченню саме проблеми «Управління готовністю керівників закладів загальної середньої освіти до організації інклюзивного навчання в системі методичної роботи» як у теоретичному плані, так і в практичному недостатньо приділялося уваги. Отже, зазначене вище зумовлює пошук нових механізмів для ефективного здійснення управлінської діяльності керівників ЗЗСО. Тому менеджерам освіти потрібні абсолютно нові особистісні та професійні характеристики, знання, вміння, навички, здібності, й саме високий рівень інклюзивної компетентності управлінця дасть йому можливість досягти відповідного професійного рівня щодо готовності організації інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти. Актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена необхідністю вирішення низки суперечностей між: вимогами, що висувають до організації інклюзивного навчання на сучасному етапі інтегрування України у світовий освітній простір, і недостатнім розробленням науково-методичного супроводу такого процесу в системі методичної роботи; необхідністю формування готовності керівника ЗЗСО до організації ІН і низьким рівнем педагогічних умов щодо процесу їхнього професійного розвитку із зазначеного питання в системі методичної роботи; потребою мобільного реагування щодо коригування процесу організації ІН у ЗЗСО і недостатньою оперативністю центрів професійного розвитку педагогічних працівників.

Отже, беручи до уваги викладене вище, тему дисертаційного дослідження Скрипки К. С. «Управління готовністю керівників закладів загальної середньої освіти до організації інклюзивного навчання в системі

методичної роботи» можна визнати актуальною, а її розроблення – своєчасним.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові результати дослідження базуються на ретельному аналізі та узагальненні наукових праць провідних українських та іноземних учених, що присвячені управлінню готовності керівників закладів загальної середньої освіти до організації інклюзивного навчання в системі методичної роботи. Достовірність і надійність результатів дослідження підтверджується їхньою апробацією на 5-ти міжнародних та 9-ти всеукраїнських науково-практичних конференціях, форумах, а також 16-ма публікаціями в наукових виданнях, що відповідають змісту дисертації й досить повно характеризують її положення.

Отримані автором наукові результати мають високий ступінь обґрунтованості, про що свідчать довідки про апробацію у п'яти центрах професійного розвитку педагогічних працівників Харківської області: Центрі професійного розвитку педагогічних працівників Наталинської селищної ради Красноградського району Харківської області (довідка № 21 від 30.05.2023); Центрі професійного розвитку педагогічних працівників Красноградської міської ради (довідка № 21 від 30.05.2023); Управлінні освіти, культури, молоді та спорту Дергачівської міської ради Харківської області (довідка № 01-23/564 від 30.05.2023); Центрі професійного розвитку педагогічних працівників Зачепилівської селищної ради Харківської області (довідка № 01-26/108 від 01.06.2023); відділі освіти, культури та спорту Малоданилівської селищної ради (довідка № 01-24/590 11.12.2023).

Дослідно-експериментальна робота проводилася на базі відділу освіти Управління освіти, культури і туризму Дергачівської районної державної адміністрації (назва до 2020 року).

Поряд з науковими доробками, авторкою проаналізовано законодавчі, нормативно-правові акти, типові методики, статистичні дані експериментального дослідження. Основні положення й висновки дисертації знайшли відображення у 16 публікаціях автора (4 з них надруковано в наукових фахових виданнях).

Висновки після кожного розділу та загальні висновки є логічно обґрунтованими, повністю відображають основні положення проведеного дослідження, а також напрями його застосування в системі методичної роботи.

Наукова новизна та достовірність одержаних результатів дисертаційного дослідження.

Жодних сумнівів не викликає наукова новизна дослідження та практична значущість одержаних результатів. У дисертаційній роботі *вперше* розроблено й обґрунтовано теоретично модель управління готовністю керівника ЗЗСО до організації ІН в системі методичної роботи [рис. 2. 1, с. 82] на засадах андрагогічного, акме-синергетичного, культурологічного, особистісно-діяльнісного, системного, синергетичного, андрагогічного, компетентнісного, кваліметричного підходів та адаптивного управління, цілеспрямованої на формування готовності керівника ЗЗСО до організації ІН та побудову коригувальної траєкторії системного й індивідуального підходу до готовності керівника ЗЗСО щодо організації ІН через запровадження тематичного онлайн-спецкурсу для керівників закладів загальної середньої освіти за темою «Управління готовністю керівника закладу загальної середньої освіти до організації інклюзивного навчання» (додаток Б); *уточнено* визначення поняття «управління готовністю керівника ЗЗСО до організації ІН в системі методичної роботи»; *удосконалено* зміст методичної роботи щодо управління готовністю керівників до організації ІН через запровадження тематичного онлайн-спецкурсу та методичного комплексу підвищення рівня готовності керівників ЗЗСО до організації ІН (додатки Б1–Б7).

Вірогідність одержаних автором наукових результатів не викликає сумніву, оскільки вони цілком адекватні сутності та конкретним завданням дослідження, досягнуті завдяки системному використанню комплексу взаємопов'язаних дослідницьких методів.

Результати й висновки дисертаційної роботи можуть бути використані для створення позитивної мотивації та готовності керівників ЗЗСО до організації інклюзивного навчання; організації в центрах професійного розвитку педагогічних працівників компетентісно спрямованого консультування та навчання через застосування проєктних технологій; забезпечення самоосвітньої діяльності керівників ЗЗСО щодо організації інклюзивного навчання.

Спираючись на напрацювання попередників, автор розглядає концептуальне оформлення лексем «інклюзивне навчання», «інклюзивний простір» та їхню поняттєво-термінологічну кореляцію. Уточнює низку понять, подає їх авторське тлумачення, зокрема «управління готовністю керівника ЗЗСО до організації ІН в системі методичної роботи» [с. 75–76] тощо:

Оцінка змісту та завершеності дисертації.

Як свідчить детальний аналіз представленої наукової роботи, дисертація має класичну структуру: вступ, три розділи, які мають висновки, загальні висновки, список використаних джерел і додатки.

У **першому розділі** проаналізовано основні поняття організації ІН, розкрито зміст та особливості організації ІН в ЗЗСО, визначено стан управління готовністю керівників ЗЗСО до організації ІН в системі методичної роботи.

На основі теоретичних розвідок дисертантка успішно визначає сутність термінів: «інклюзія», «інклюзивна освіта», «інклюзивне навчання». Підтримаємо здобувачку у визначенні, що керівник ЗЗСО відіграє важливу роль в адаптації інклюзивного освітнього простору для дітей з ООП, а готовність керівника ЗЗСО в умовах впровадження ІН – це багатоаспектне

утворення, що містить комплекс умінь, знань, мотивів та особистісних якостей, які забезпечують ефективне управління впровадженням ІН в умовах освітніх трансформацій. Позитивним є використання широкого спектру методів дослідження, серед яких використовувався комплекс як теоретичних, так і емпіричних методів, які забезпечили досягнення мети й отримання об'єктивної інформації з обраної проблеми в дисертації.

У першому розділі дисертантка провела ретельний аналіз стану готовності керівника ЗЗСО до організації інклюзивного навчання в системі методичної роботи, який засвідчив, що в системі методичної роботи мають бути застосовані проєктні технології, тому методичні служби повинні мати в своєму арсеналі заходи проблемно-пошукового характеру й обов'язково звертати увагу на мотиваційний аспект у роботі, а для ефективного здійснення управління щодо організації інклюзивного навчання керівнику ЗЗСО необхідні не тільки певні знання, але й сформована система професійних цінностей, що формують спрямованість керівника та є основою вибору, засвоєння і здійснення відповідного управління.

У **другому розділі** обґрунтовано п'ятиблокову модель управління готовністю керівника до організації ІН у ЗЗСО в системі методичної роботи [рис. 2. 1, с. 82].

Заслуговує на увагу визначення готовності керівника ЗЗСО до організації ІН в ЗЗСО в системі методичної роботи, що супроводжується, по-перше, усвідомленням сенсу та цілей освітньої діяльності в контексті актуальних педагогічних проблем сучасних реформ; по-друге, здатністю вибудовувати цілісну освітню програму, нові управлінські та педагогічні орієнтири; по-третє, вмінням продуктивно організовувати ІН, використовуючи проєктну діяльність, стимульовану до розвитку.

Нам імпонує те, що запропонована модель передбачає здійснення аналізу результативності діяльності методичної служби, спрямованої на формування готовності керівника ЗЗСО до організації ІН та побудову

коригувальної траєкторії системного й індивідуального підходу до готовності керівника ЗЗСО щодо організації ІН.

У другому розділі схарактеризовано педагогічні умови готовності керівника ЗЗСО до управлінської діяльності (формування у керівника ЗЗСО позитивної мотивації щодо впровадження інклюзії в освітньому процесі; організація освітнього інклюзивного простору в ЗЗСО) та виокремлено й проаналізовано їхні компоненти (когнітивний, діяльнісний, особистісний).

Сильною стороною дослідження є опис проєктної технології впровадження моделі управління готовністю керівника ЗЗСО до організації ІН в умовах проєктної діяльності в системі методичної роботи [с. 120–124], що передбачає три етапи: підготовчо-організаційний, діагностико-проєктувальний та організаційно-рефлексивний, до яких подано методичні рекомендації.

Заслуговує на увагу розроблена факторно-критеріальна (кваліметрична) субмодель вимірювання рівня готовності керівника ЗЗСО до організації інклюзивного навчання (додаток А).

У **третьому розділі** розкрито етапи організації і проведення дослідження: констатувальний експеримент (діагностика вихідного рівня сформованості готовності керівника ЗЗСО до впровадження ІН в умовах методичної служби на основі виділених критеріїв, а також складання програми формального експерименту) та формувальний експеримент (розроблення моделі готовності керівника ЗЗСО до впровадження ІН в умовах методичної служби, визначенні педагогічних умов формування готовності керівника ЗЗСО до впровадження ІН в умовах методичної служби, узагальненні відповідних результатів).

Останнє завдання реалізовано в розроблених методичних рекомендаціях для суб'єктів різних рівнів управління [розділ 3.3]. Для підтвердження вірогідності отриманих результатів у дисертації описано організацію експериментальної перевірки, методику проведення

діагностики визначення мотиваційної готовності керівника ЗЗСО до організації інклюзивного навчання в закладі освіти, викладено здобуті в процесі дослідження статистичні дані, проведено їхнє оброблення та порівняльний аналіз.

Оброблення експериментальних даних виконано із застосуванням стандартних для педагогічних досліджень статистичних методів. Одержані результати інтерпретовані дисертанткою як такі, що засвідчують позитивний вплив системи реалізації організаційно-функціональної моделі на якість управління готовністю керівників ЗЗСО до організації інклюзивного навчання в системі методичної роботи.

Вірогідність отриманих авторкою експериментальних даних не викликає сумнівів, оскільки забезпечується ретельною організацією експериментальної перевірки та її тривалим терміном. Вони в цілому підтверджують ефективність запропонованої системи управління готовністю керівників ЗЗСО до організації інклюзивного навчання в системі методичної роботи.

За результатами експерименту дисертантка робить висновки, що запропонована модель передбачає здійснення аналізу результативності діяльності методичної служби, спрямованої на формування готовності керівника ЗЗСО до впровадження ІН та побудову коригувальної траєкторії системного й індивідуального підходів до готовності керівника ЗЗСО щодо впровадження ІН.

Привабливим є те, що кожний розділ дисертаційного дослідження починається окресленням суперечливих і розв'язувальних питань, обґрунтуванням потреби в додатковому вивченні й аналізі матеріалу, поданням необхідного для опису теоретичного інструментарію тощо. Висновки впливають зі змісту роботи й відповідають меті та завданням, зазначеними у вступі.

Отже, відповідність дисертаційного дослідження чинним вимогам не викликає сумнівів.

Акцентуємо, що під час оцінки змісту й завершеності роботи можна зробити висновок, що новизна й вірогідність загальних висновків дисертації підтверджується результатами дослідження, здійснених дисертанткою, і загалом не викликає сумніву. Дисертацію написано на належному науковому рівні. Наукове дослідження Скрипки Катерини Сергіївни за темою «Управління готовністю керівників ЗЗСО до організації інклюзивного навчання в системі методичної роботи» перевірене на унікальність тексту за допомогою автоматизованої системи «Unicheck», що не виявило порушень академічної доброчесності.

Дискусійні положення та певні зауваження щодо дисертаційної роботи. Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження К. С. Скрипки, звертаємо увагу на деякі дискусійні питання:

1. Бажано було б у роботі ширше представити досвід центрів професійного розвитку педагогічних працівників із досліджуваної проблеми.

2. На превеликий жаль, дисертантка не посилається на діяльність закладів післядипломної педагогічної та неперервної освіти, адже саме вони є тим ядром, що систематизує, активізує та розвиває методичну роботу на всеукраїнському, обласному, районному чи загальноосвітньому рівнях. Наприклад, на сайті Полтавської академії неперервної освіти ім. М.В. Остроградського є розділ «Освітянам», де у підрозділі «Інклюзивний освітній простір» містяться матеріали про нормативно-правове забезпечення, методичні матеріали, видання з питань інклюзивного навчання, Інтернет-ресурси, навчальні програми. У свою чергу підрозділ академії, кафедра педагогічної майстерності та інклюзивної освіти, лише за останні 5 років має до 10 видань різних збірників і посібників, реалізує обласний науково-методичний проєкт «STEM-inklusion», навчально-просвітницький проєкт «Розвиток інклюзивної освіти у Полтавській області» тощо.

3. У параграфі 2.1 представлена модель «Управління готовністю керівників ЗЗСО до організації інклюзивного навчання в системі методичної роботи» [рис. 2.1, с. 82], схематичне зображення містить певну кількість взаємозв'язків між елементами та складниками, що потребує детального опису для чіткішого розуміння моделі. Крім того, вважаємо, що доцільно було б додати до моделі параметри оцінювання ефективності управління готовністю керівників ЗЗСО до організації інклюзивного навчання в системі методичної роботи.

4. Вважаємо, що недостатньо розкрито сутність методичних рекомендацій стосовно адресності самоуправління готовністю керівників ЗЗСО до організації інклюзивного навчання в системі методичної роботи.

5. Похвально, що авторкою використано 184 саме україномовних і 9 іншомовних джерел. Однак із 193-х джерел налічуємо лише 60 (31 %), які датовано за останні 2017–2023 роки.

6. За текстом дисертації простежуються певні огріхи щодо оформлення рисунків і таблиць: постановка крапок, двокрапок, розміщення назв рисунків. Спочатку у тексті повинні згадуватися посилання на рис. 1.1 [с. 49], 1.2 [с. 61], 3.2 [с. 145], 3.7 [с. 157] та таблиці 1.1 [с. 62], 2.1 [с. 85], 3.3 [с. 170], 3.5 [с. 173], а потім – їхнє розміщення на наступній сторінці. А також необхідно замінити «Продовження таблиці» на «Подовження таблиці»: табл. 3.1 [с. 137–138]; 3.3 [с. 171]; А1 [с. 226].

Висловлені зауваження мають рекомендаційний характер, ніяк не знижують наукової цінності проведеного дослідження та є приводом для наукової дискусії.

Загальна оцінка дисертації, висновок про відповідність дисертації, встановленим вимогам і можливість присудження наукового ступеня.

На основі аналізу дисертації, ознайомлення з працями, опублікованими за тематикою наукової роботи, відзначаємо достатньо високий рівень актуальності здійсненого дисертаційного дослідження,

обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих і представлених у дисертації, вірогідності й новизни, повноти висвітлення матеріалів дослідження в опублікованих працях, упроваджених в освітню практику діяльності центрів професійного розвитку педагогічних працівників, і робимо висновок, що дисертація за темою «Управління готовністю керівників закладів загальної середньої освіти до організації інклюзивного навчання в системі методичної роботи» є завершеною, цілісною науковою кваліфікаційною роботою, має наукову новизну, теоретичну та практичну значущість, відповідає чинним вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами); «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44, а її авторка заслуговує присудження ступеня доктора філософії в галуз знань 01 «Освіта/Педагогіка» за спеціальністю – 011 «Освітні, педагогічні науки».

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри педагогічної
майстерності та інклюзивної освіти
Полтавської академії неперервної освіти
ім. М. В. Остроградського

Надія БІЛИК

Підпис засвідчую:

в.о. директора Полтавської академії
неперервної освіти ім. М. В. Остроградського,
кандидат педагогічних наук

Вадим ПИЛИПЕНКО

05 лютого 2024 року